

Овладяване на чужд език извън езикова среда с използване на хипермедийни инструменти

Ирена Петрова

Mastering a foreign language outside a language environment using hypermedia tools

Irena Petrova

Abstract:

The main values for humanity in public life today are health and education. The globalizing world demands from people increasingly universal and interdisciplinary abilities and competences. These are necessary for a person to be competitive nationally and globally as a specialist and professional. The diversity of the labor market, the expansion of business partnerships and the intensive intercultural links between representatives of different countries and linguistic cultures reinforce the need for foreign language skills.

In this article we will consider the possibilities of forming and developing key competences in terms of foreign language acquisition outside the language environment using hypermedia tools.

Keywords: language learning, language environment, hypermedia

For contacts: Assoc. Prof. Irena Petrova, Ph.D., Konstantin Preslavsky University of Shumen, irena.petrova@shu.bg

ВЪВЕДЕНИЕ

Главните ценности за човечеството в обществения живот днес са здравето и образованието. Глобализирацията се свят изисква от хората все по-универсални и интердисциплинарни способности и компетентности. Те са необходими за да бъде човекът конкурентноспособен като специалист и професионалист в национален и в световен мащаб. Разнообразието на пазара на труда, разширяването на бизнес партньорствата и интензивните интеркултурни връзки между представители на различни държави и езикови култури засилват необходимостта от владееене на чужди езици. Да владееш повече от един чужд език е модерно, а по думите на С. Ричардсън в пленарния доклад на конференция на Международната организация на преподаватели по английски език IATEFL, „многоезичието е новата норма в глобализирания свят“ (Ричардсън, 2016).

В областта на изучаването на чужди езици един от важните въпроси е обучението извън езикова среда и какви са пътищата за повишаване на ефективността му. С развитието на дигиталните технологии се оптимизират възможностите за интегриране на обучаемите в условия на изкуствена културно-езикова среда, което допринася за успешното овладяване на езика по време на всички етапи на обучението. Положително влияние върху образователния процес оказва хипермедията и хипертекстът. Чуждоезиковото обучение извън езикова среда с използване на хипермедийни инструменти е все по-лесно достъпно вследствие развитието на технологиите и интернет.

В настоящата статия ще разгледаме възможностите за формиране и развитие на ключови компетенции по отношение на овладяването на чужд език извън езикова среда с използване на хипермедийни инструменти (ХМИ) и хипертекстови ресурси (ХТР).

ИЗЛОЖЕНИЕ

В сферата на обучението по чужди езици основна цел е формирането на комуникативна компетенция, която представлява способност за успешно общуване на чуждия език във всички видове речева дейност за постигане на определени комуникативни цели по време на речевия акт. Комуникативната компетенция включва: 1) набор от знания за езиковата система и за функционирането ѝ в речта – езикова и речева компетентност; 2) умение за формулиране на мисли на чужд език, за използване на езикови средства в съответствие със ситуацията и задачите на общуването – дискурсна компетентност; 3) познаване националните и културните особености на страната, чийто език се овладява, обичаите и нормите на етикета, регистрите на общуване, особеностите на социалните отношения – социокултурна и социолингвистична компетентност.

В чуждоезиковото обучение навлизат нови подходи и технологии, които оптимизират, обогатяват и облекчават работата на преподавателите. Появяването на хипермедията е свързано с появата на хипертекста, за който за пръв път се говори през 60-те години на миналия век. Хипертекстът, наричан още нелинеен текст, представлява текст, съставен от „множество фрагменти с ясно посочени асоциативни връзки помежду им“ (Акишина и др., 2011: 115). Той намира приложение и в сферата на образованието, като е включен в различни обучителни програми като неразделна част от учебния контент. Хипермедията обединява технологията на хипертекста и мултимедията, като включва интегрирани средства, съдържащи текст и материали от други модалности – звук, графика, видео, анимация и др. Мултимедийните видео, аудио и печатни материали се обединяват в обучаващи програми и приложения, образователни онлайн курсове, социални мрежи, новинарски сайтове, подкастове, блогове, влогове и т.н.

ХМИ и ХТР се използват и в обучението по чужди езици с цел интегриране на обучаемите в езикова среда в случаите, когато учебният процес се провежда извън такава. Терминът „езикова среда“ се дефинира от гледна точка на методиката на чуждоезиково обучение като „исторически установено обединение от хора, носители на общ език и култура, живеещи на определена територия“ (Щукин, 2009: 364). Когато обучението се провежда извън езикова среда, задачата на преподавателя е с различни средства и технологии да пресъздаде такава – изкуствена културно-езикова среда – с цел оптимизиране на обучението.

Възможностите за пресъздаване на такава среда нарастват благодарение на информационните технологии. Появяват се уебсайтове за изучаване на чужди езици, като например порталът Образование на руски език, сайтът на Британския съвет, Гьоте институт и т.н.; видеоматериали: канали в You Tube и професионални видеоматериали за обучение и учебни медийни програми: Middlebury Interactive Languages, Duolingo, LinguoLeo, Memrise; интерактивни учебници: Abrussian, Время говорить по-русски, Русский инфо и др. Продуктивно е да се разгледат

възможностите на хипермедията от гледна точка на приложението ѝ за изкуствено пресъздаване на културно-езикова среда. В тази връзка можем да говорим за хипермедийна културно-езикова среда – изкуствено създадено за учебни цели културно-езиково пространство, което допринася за възприемане и продуциране на реч на чуждия език и приобщаване към културата на народа носител на езика чрез използване на ХМИ и ХТР. Предимство на внедряването и използването на такава среда в учебния процес е актуалността на информацията за езика, културата, историята, възможността за повторно влизане в нея, достъпността на ресурсите по всяко време и от всяко място, възможността за самостоятелна работа с тях. Този подход към обучението по чужди езици може да се счита за гаранция за успешното развитие на комуникативната компетентност у студентите. Той подпомага и формирането на професионални компетенции в областта на педагогическата дейност и превода.

Факторите, които ускориха дигитализацията на образователния процес както в средното, така и във висшето училище са много. Пандемията предизвика изключително бързото пренастройване от присъствено синхронно обучение към онлайн – синхронно и асинхронно. Преподавателите първоначално доста хаотично, но след това и достатъчно системно започнаха да използват ХМИ и ХТР за осъществяване на учебния процес. В системата на висшето образование се появиха платформи, чрез които се провеждаше учебният процес. Пример за такава платформа е и Университетската платформа за обучение в електронна среда на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, интегрирана с Office365 и класна стая Teams, както и с Gsuite и Google класна стая. Пред нас преподавателите по чужди езици се откриха нови възможности за използване ресурсите на интернет за реализиране целите на обучението по различни дисциплини от учебните планове на студентите филолози и за изкуствено пресъздаване на културно-езикова среда. То включва не само овладяване на задълбочени знания за системата на езика и функционирането ѝ в реални комуникативни ситуации, но и информация за историята, културата, националния менталитет, живота на обществото. За постигане на тези особености на културно-езиковата среда допринасят ХМИ и ХТР.

Така например по време на обучението по практически чужд език се използва технология, може да се нарече интегрирана и интерактивна, защото съчетава технологията за формиране и развитие на умения за самостоятелна работа и умения за четене с използване на ХМИ и ХТР.

За всяко занятие на студентите се предлага да подготвят домашна задачка във вид на самостоятелна работа с текст, като източникът, темата, жанрът и обемът не са ограничени. Трябва да се намери кратък текст, а задачите са: да го препишат и да извадят всички непознати думи и изрази, да се научат как се произнасят с правилно ударение, да ги преведат; да прочетат текста правилно по отношение на произношение, ударение и интонация; да преразкажат текста на български език. За тази задача им помагат ресурсите на онлайн преводачи (включително и аудио преводачи). С напредване на обучението задачата се модифицира и усложнява, като се разчита на контекстуална и езикова догадка за разбиране на непознати, но приличащи си с тези в българския език или интернационални думи. Разширява се

лексикалния запас и лингвистичното мислене. По време на напредналия етап на студентите предварително се задава тема на текста, която зависи от това, върху какъв ситуативно-тематичен комплекс (СТК) се работи в момента.

По време на часовете по чужд език се използват и обучителни платформи, като например *Образование на русском* с неговите интерактивни авторски курсове, построени на модулен принцип. В тях на всеки урок съответстват ХМИ и ХТР във вид на интерактивно учебно занятие, по време на което обучаемият общува и изпълнява действия в непосредствен контакт с преподавателя; *Interestingrussian*, предназначена за обучение на всички нива за владеене на чужд език и съдържаща уроци, работни листи, подкастове, препратки към учебници и други учебни материали. Друга платформа е *Youlang* с готови уроци също разпределени по езикови нива.

Платформата *Learningapps* съдържа интерактивни модули, които могат да бъдат интегрирани в учебния процес по всички дисциплини, в това число и по чужд език.

По време на занятията по дисциплините Специализиран превод и Аудиовизуален превод също е застъпено използването на ХМИ и ХТР. Използват се онлайн преводачески машини, например *Smartcat* – платформа за превод и локализация на текст²⁶ с възможност за самообучение на машината; *Etranslation* е преводачески ресурс на ГД „Писмени преводи“ (ГДПП) към ЕК, която представлява самообучаваща се рубрикирана машина за писмен превод и др. Тези платформи са снабдени и с указания за работа с тях, което помага на студентите в овладяването на превода като професионална компетенция и е още една възможност за усъвършенстване на технически умения. Използват се онлайн едоезични, двуезични и специализирани речници, справочни платформи и корпуси. Често използвани са ресурсите на *Morpher*, която е многоезична програма, предназначена за определяне на род, число и падеж, за склонение, спрежение; трудни случаи; съчетаемост; честотен речник, както и ресурс за графично поставяне на ударения; *Kartaslov* може да извърши морфемен и морфологичен разбор на думи и изрази. Платформата *Glosbe*, която представлява многоезичен онлайн речник с контекстни преводи, при които се използва така наречената „памет на преводите“; предоставят се синоними на единиците, примери с употребени в тях преведени думи и изрази, преведени цели изречения, както и автоматичен преводач на цели текстове.

В часовете по аудиовизуален превод (АВП) също се осъществява интегриране в изкуствена културно-езикова среда. По време на обучението по субтитриране (разбирано като превод на реч във вид на субтитри и поставянето им в аудиовизуално произведение на видео съдържание) като разновидност на АВП студентите се учат да налагат субтитри с помощта на специален софтуер – *Subtitle Edit*, който инсталират на компютрите си. Използва се и ресурсът на *Sockatoo*, който преобразува аудио и видео в текст. Формират се, развиват се и се усъвършенстват преводаческата компетенция и техническите им умения. Едновременно с това студентите имат възможност да се запознаят с киноиндустрията в рускоезичните държави, да придобият представа за развитието на киното, да чуят реч от носители

---

²⁶ Културна адаптация към особеностите на определена държава, регион или група от население. Бел. а.

на езика, да се запознаят с лингвистичните особености на скрипта като продукт на видео съдържанието.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Работата с ХМИ и ХТР допринася за значителното разширяване на речниковия запас извън ограниченията на СТК. Тя формира и развива произношение, лексикални и граматични умения за всички видове речева дейност, умения за езикова и контекстуална догадка; логическо мислене и интуиция.

В настоящия материал е изложена незначителна част от ХМИ и ХТР, които се използват по време на учебния процес по чужд език. Тяхното прилагане допринася за развитието на комуникативна компетенция в условия на обучение извън езикова среда, подпомага преподавателя в пресъздаването на изкуствена културно-езикова среда. Студентите имат възможност да се докоснат до живия, автентичен език на неговите носители, да се запознаят с различни стилове на речта, да формират и развият професионални компетенции, да повишат техническата си грамотност, да придобият навици за търсене и усложнено търсене в процеса на превода.

ЛИТЕРАТУРА

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. (2009) Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва: ИКАР. 448 С.

2. Акишина А.А., Акишина Т.Е., Бубнова А.П., Тряпельников А.В. (2011) Технология гипермедиа как основа создания современного учебно-методического комплекса по РКИ. Русский язык за рубежом, № 5. Москва: Отраслевые ведомости. с. 115-118.

3. Ричардсон С. (2016) Пленарен доклад на Първата онлайн конференция на Британски съвет за CPD за учители и преподаватели – 10.2016 г. в рамките на IATEFL. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/news-and-events/world-teachers-day/2016/silvana-richardson-successful-teacher-education-call> (12.04.2024)

РЕСУРСИ:

Cockatoo – <https://www.cockatoo.com/>

РКИ и шутки по-утрам – <https://www.facebook.com/groups/924155649241941>

Glosbe – <https://ru.glosbe.com/>

Etranslation – https://commission.europa.eu/resources-partners/etranslation_en

Интерактивные авторские курсы – <https://ac.pushkininstitute.ru/index.php>

Interestingrussian – <https://www.interestingrussian.com/home>

Kartaslov – <https://kartaslov.ru/>

Learningapps – <https://learningapps.org/index.php?category=84&s=>

Morpher – <https://morpher.ru/>

Образование на русском – <https://pushkininstitute.ru/>

Smartcat – <https://www.smartcat.com/>

Университетска платформа за обучение в електронна среда – <https://edu.shu.bg/>

Youlang – <https://youlang.ru/>